

การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสี่ศักดิ์ ดุริยประณีต

ปติกร เทียนจีน*

(วันรับบทความ: 31 ตุลาคม 2564, วันแก้ไขบทความ: 25 ธันวาคม 2564, วันตอบรับบทความ: 30 ธันวาคม 2564)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้เป็นการนำเสนอองค์ความรู้เรื่องการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสี่ศักดิ์ ดุริยประณีต โดยมีการรวบรวมข้อมูลเชิงสารัตถะจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งการสัมภาษณ์ข้อมูลบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับครูสี่ศักดิ์ ดุริยประณีต มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสี่ศักดิ์ ดุริยประณีต ซึ่งองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ มีความเป็นเอกลักษณ์ในแบบฉบับของครูสี่ศักดิ์ ดุริยประณีต การศึกษาในครั้งนี้ ผ่านการศึกษาจากข้อมูล ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งผู้เขียนมีความคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการในศาสตร์ของดนตรีไทย สืบไป ผลการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสี่ศักดิ์ ดุริยประณีต ประกอบไปด้วยประเด็นที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผู้สอน ครูสี่ศักดิ์ ดุริยประณีต เป็นครูที่ให้ความเมตตาต่อลูกศิษย์ทุกคน 2) ด้านผู้เรียน ลูกศิษย์ของครูสี่ศักดิ์ ดุริยประณีต ทุกคนมีความเอาใจใส่ ขยัน อดทน และมีบทบาทในการสืบทอดองค์ความรู้ของครูสี่ศักดิ์ ดุริยประณีต 3) ด้านกระบวนการถ่ายทอด แบ่งออกได้ 6 ประเด็น ได้แก่ การรับเป็นลูกศิษย์ ลักษณะการจับไม้ตีระนาดเอก ทำนั่งตีระนาดเอก การฝึกทักษะต่าง ๆ ของการตีระนาดเอก การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกด้วยเพลงมุล่ง เพลงสาธูการ การถ่ายทอดเพลงประเภทเสภา เพลงเกร็ดอื่น ๆ และการถ่ายทอดเพลงเดี่ยวระนาดเอก 4) ด้านพัฒนาสุนทรียภาพ ผู้เรียนมีความเข้าใจรสทางดนตรีจนเกิดความงามทางความรู้สึก และมีอิสระในการพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเองอยู่เสมอ

สำคัญ: กลวิธีการถ่ายทอด, เอกลักษณ์, ครูสี่ศักดิ์ ดุริยประณีต

*อาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม (Email: Flukerpeetikorn@gmail.com)

The Transmission of Ranat Ek Playing Techniques in Accordance with the Guidelines by Khru Suebsak Duriyapaneet.

Peetikorn Thienjeen*

(Received Date: October 31, 2021, Revised Date : December 25, 2021, Accepted Date : December 30 , 2021)

Abstract

This research paper is a presentation of knowledge on the transmission of ranat ek playing techniques following the approach of Khru Suebsak Duriyapaneet. The research was conducted by collecting essential information from related secondary resources, along with personal interviews with people directly associated with Khru Suebsak Duriyapaneet. The objective of this research is to present the Khru Suebsak Duriyapaneet's approach in ranat ek playing techniques, which is unique in various aspects. The author hopes that this work will benefit the academic circles in the field of Thai music in the future. The results of the study showed that the techniques according to Khru Suebsak Duriyapaneet's approach consists of 4 important issues: 1) the aspect of the teacher—Suebsak Duriyapaneet was a merciful teacher to his students, 2) the aspect of the learner—all students of Suebsak Duriyapaneet are attentive, diligent, patient, and play a role in inheriting the knowledge of Khru Suebsak Duriyapaneet, 3) the transmission process—divided into 6 issues, namely accepting disciples, characteristics of holding a mallet, sitting position while playing, various ranat skill practices, practices using Mun lung and sathu-karn songs, and other solo songs for the ranat ek, and 4) the aesthetic development—learners understand the aesthetics of music and always have the freedom to develop and create new things.

Keywords: technique of transmission, uniqueness, Khru Suebsak Duriyapaneet

** Position Lecturer Chanthaburi College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute, Ministry of Culture. (Email: Flukerpeetikorn@gmail.com)

1. บทนำ

ระนาดเอก เป็นเครื่องดนตรีไทยชิ้นหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวงการดนตรีไทย ระนาดเอกเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาอันล้ำค่าของครูโบราณจารย์ทางดนตรีไทย ที่ได้สร้างสรรค์ พัฒนา และ จัดระเบียบวิธีการบรรเลงอย่างมีระเบียบแบบแผน จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่มีขนบธรรมเนียม จารีต และมีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ระนาดเอกเป็นหนึ่งในเครื่องดนตรีไทยชิ้นสำคัญที่มีส่วนร่วมในการรับใช้สังคมไทย และคอยขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรมไทยมาตั้งแต่ในอดีตกาล เรามักจะเห็นได้จากการเป็นส่วนหนึ่งในการรับใช้พระราชสำนัก หรือแม้กระทั่ง ในการมีบทบาทต่อประเพณีไทยที่สำคัญ เป็นต้น ในปัจจุบันนี้ สังคมไทยเราเปิดรับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาอย่างล้นหลาม และรับอิทธิพลของดนตรีตะวันตกตลอดจนศิลปะ ดนตรีของชาติอื่น ๆ เข้ามา ตรงกันข้ามนั้น ศิลปวัฒนธรรมไทยของเรา ก็ถูกขับเคลื่อนอย่างไม่หยุดนิ่งมาตลอด จนส่งผลให้ ศิลปวัฒนธรรมไทยของเราเป็นที่รู้จักต่อสายตาชาวโลก เป็นที่ยอมรับของต่างประเทศ เพราะฉะนั้นเหล่านักวิชาการ ครู อาจารย์ ศิลปิน เยาวชนรุ่นใหม่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการช่วยกันอนุรักษ์ เผยแพร่ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยของเราให้คงอยู่สืบไป ระนาดเอก เป็นเครื่องมือดนตรีที่มีวิธีการตีที่วิจิตร เป็นเครื่องดนตรีไทยที่เป็นหลักในวงปี่พาทย์มาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน และเป็นเครื่องดนตรีที่แสดงความสง่างามแก่วงดนตรี ผู้บรรเลงระนาดเอกมักเป็นสุภาพบุรุษ หรือหากเป็นวงดนตรีสุภาพสตรีล้วน ก็มักจะเป็นสุภาพสตรีที่มีกำลังมาก มีฝีมือสูง ทั้งเป็นที่ศรัทธาของนักดนตรีในวงนั้น ผู้ตีระนาดเอกจะแปลงทำนองจากฆ้องวงใหญ่เป็นทางระนาดเอก หรือเป็นผู้นำวง กล่าวคือ ผู้บรรเลงปี่ใน ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ฯลฯ ต้องสังเกตผู้ตีระนาดเอกว่าจะนำให้วงบรรเลงเร็วขึ้น ช้าลง ปานกลาง หรือบรรเลงสร้างอารมณ์ และเน้นอารมณ์เช่นใด จึงบรรเลงตามระนาดเอกนั้น (สังคีตศิลป์ในสาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เล่ม 2, 2555, หน้า 218)

ภูมิปัญญาของบรรพชน เป็นสิ่งที่ถูกตกผลึกมาอย่างลึกซึ้ง และแยบยล ระนาดเอกจากอดีตสู่ปัจจุบันมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณลักษณะทางกายภาพ หรือในด้านกระบวนการการบรรเลง ทุกด้านที่มีความสำคัญนั้น ล้วนผ่านการกลั่นกรองด้วยกระบวนการทางความคิด และถูกวิเคราะห์ สังเคราะห์ออกมาเป็นขนบจารีตจากครูรุ่นก่อน ผู้ที่บรรเลงระนาดเอก จึงต้องได้ผ่านการฝึกฝนมาอย่างหนักหน่วง ผ่านการบ่มเพาะ การเรียนรู้ และการฝึกฝนพัฒนา จากคุณครูในสายสำนัก เมื่อผ่านการฝึกฝนมาอย่างเข้มข้นแล้ว และผ่านการยอมรับฝีมือจากครู คนระนาดเอก จึงจะได้มีโอกาสพิสูจน์ฝีมือของตนเอง และทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นคนระนาดเอกผู้นำวงในลำดับขั้นตอนต่อไป เอกลักษณะการตีระนาดเอกในแต่ละสำนัก มีความแตกต่างกันออกไป ทุกสำนักล้วนมีแนวทาง และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นไม่เหมือนกัน หนึ่งในสายสำนักที่อยู่ร่วมกับสังคมวัฒนธรรมดนตรีไทยมายาวนานนั่นก็คือ สายสำนักครุฑประณีต ซึ่งเป็นสายสกุลนักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียง และมีการสืบทอดองค์ความรู้มารุ่นสู่รุ่น มีเอกลักษณ์ทางดนตรีที่เป็นที่ประจักษ์ต่อสังคมดนตรีไทยมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะการบรรเลงระนาดเอกที่มีเอกลักษณ์ในด้านของความโดดเด่นหนักแน่นซึ่งเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 1 ครูสุข ดุริยประณีต

(ที่มา: นามานุกรมศิลปินเพลงไทยในรอบ 220 ปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์, 2532, น. 251)

สำนักดุริยประณีตหรือบ้านบางลำพูเป็นสำนักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียง และอยู่ร่วมกับสังคมนตรีไทยมาช้านาน มีการสืบทอด และอนุรักษ์องค์ความรู้ต่าง ๆ มาหลายยุคสมัย ต้นตระกูลของสำนักดุริยประณีตก็คือ ครูสุข ดุริยประณีต ท่านรับราชการอยู่ในกรมมหาดเล็กจนถึง พ.ศ. 2461 ก็ลาออกมาตั้งวงดนตรีไทยเป็นของตนเอง ชื่อว่า “วงดุริยประณีต” ตามนามสกุลที่ได้รับพระราชทานมาจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บรรดาศิษย์ครูสุข ได้แก่ ลูก และหลานในตระกูลดุริยประณีต ที่ครูได้ถ่ายทอดวิชาและเทคนิคเล่นดนตรีไว้ให้ จนวงดุริยประณีตเป็นวงที่มีชื่อเสียงมากมาจนถึงปัจจุบันนี้ (นามานุกรมศิลปินเพลงไทยในรอบ 220 ปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์, 2532, น. 251)

“ประกาศพระราชทานนามสกุล พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนเรศวรราชฤทธิ
เสนาบดี กระทรวงมรดการ ขอประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ไตทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ขนานนามสกุลพระราชทานแก่ผู้ที่ไต่กราบบังคมทูลพระกรุณาขอ
พระราชทานในครั้งที่ 29 มีรายนามดังต่อไปนี้ มหาตเล็กกรมพิณพาทย์ 2148
นายสุข กรมพิณพาทย์หลวง พระราชทานนามสกุลว่า ดุริยประณีต”(ณรงค
เขียนทองกุล, 2539, น.83)

สำนักดุริยประณีต หรือบ้านบางลำพู ในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ได้สร้างนักระนาดเอกที่มีชื่อเสียงเป็นที่ประจักษ์ต่อวงการดนตรีไทยหลายท่าน อาทิ ครูบุญยงค์ เกตุคง ครูสืบสุด ดุริยประณีต ครูสุพจน์ โตสง่า ครูทัศนัย พิณพาทย์ ครูชัยยุทธ โตสง่า เป็นต้น ปัจจุบันนี้ สำนักดุริยประณีต ได้จัดตั้งเป็นมูลนิธิดุริยประณีต โดยมีครูชยันตี อนันตกุล เป็นประธานมูลนิธิดุริยประณีต และมีครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต เป็นผู้สืบทอดด้านดนตรีไทย

ภาพที่ 2 สัญลักษณ์มูลนิธิการุณิศจิตต
(ที่มา: ปิตกร เทียนจีน, 5 ตุลาคม 2564)

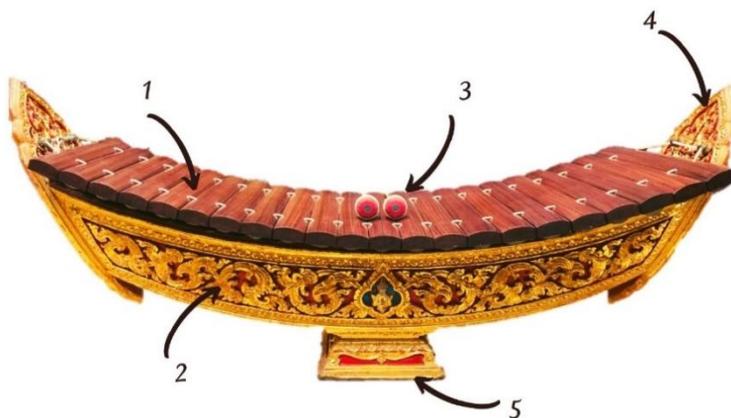
ภาพที่ 3 ครูสืบศักดิ์ คุริยประณีต
(ที่มา: ปิตกร เทียนจีน, 5 ตุลาคม 2564)

ครูสืบศักดิ์ คุริยประณีต เป็นบุตรชายคนโตของครูสืบสุด คุริยประณีต (ครูไก่) เริ่มเรียนดนตรีไทยจากหม่อมหลวงสุรรัช สวัสดิกุล ได้เริ่มต่อเพลงชุดโหมโรงเช้า โหมโรงเย็น โหมโรงกลางวัน เพลงหน้าพาทย์ เพลงมอญ เพลงเรื่อง จนถึงเพลงเดี่ยวชั้นสูง และได้เรียนเพลงมอญ เพลงเกร็ดต่าง ๆ จากครูสมชาย คุริยประณีต ต่อด้วยระนาดเอกจาก ครูสุพจน์ โตสง่า ครูบุญยงค์ เกตุคง ต่อด้วยระนาดทุ้มจากครูสุชาติ คล้ายจินดา ต่อด้วยระนาดทุ้มเพลงทยอยเดี่ยวจากครูสอน วงฆ้อง ครูสืบศักดิ์ คุริยประณีต เคยรับราชการเป็นศิลปินที่กรมประชาสัมพันธ์ ปัจจุบันเกษียณอายุราชการ โดยตำแหน่งก่อนที่จะเกษียณอายุราชการคือ หัวหน้าวงดนตรีไทยวงกรมประชาสัมพันธ์ ปัจจุบัน ครูสืบศักดิ์ คุริยประณีต เป็นหัวหน้าวงดนตรีไทยแห่งบ้านคุริยประณีต เป็นผู้สืบทอดคนสุดท้ายของบ้านคุริยประณีต เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ และถ่ายทอดเพลงต่าง ๆ ให้กับลูกศิษย์ที่มาศึกษาที่บ้าน และท่านยังเป็นผู้ปรับวงดนตรีไทยของบ้านคุริยประณีตอีกด้วย (สืบศักดิ์ คุริยประณีต, สัมภาษณ์ 1 ตุลาคม 2564) การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางครูสืบศักดิ์ คุริยประณีตที่ผู้เขียนตั้งใจรวบรวมองค์ความรู้ในครั้งนี้ ผ่านการศึกษาจากข้อมูล ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งผู้เขียนมีความคาดหวังเป็นอย่างยิ่ง ว่างานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการในศาสตร์ของดนตรีไทย สืบไป

2. ลักษณะทางกายภาพของระนาดเอก

ก่อนที่ผู้เขียนจะนำเข้าสู่ถึงเนื้อหา ผู้เขียนขอจำแนก และแจกแจงส่วนต่าง ๆ ของระนาดเอกให้เกิดความเข้าใจตรงกันในเบื้องต้น เพื่อใช้ประกอบเป็นคำอธิบายในเนื้อหาส่วนต่าง ๆ ใน ลำดับต่อไป

ระนาดเอกแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 5 ส่วนหลัก ๆ คือ 1) ผืนระนาดเอก 2) รางระนาดเอก 3) ไม้ตีระนาดเอก 4) โขนระนาดเอก 5) เท้า (ฐาน) ระนาดเอก

ภาพที่ 4 ลักษณะทางกายภาพ และองค์ประกอบของระนาดเอก

(ที่มา: ปิติกร เทียนจีน, 5 ตุลาคม 2564)

3. การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต

ผลการศึกษาการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลจากคำสัมภาษณ์ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต และลูกศิษย์สายตรงของครู พบว่า การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ประกอบไปด้วยประเด็นที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านกระบวนการถ่ายทอด และด้านการพัฒนาสุนทรียภาพ โดยแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ด้านผู้สอน ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต มีคุณลักษณะของความเป็นครู ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบุคลิกภาพ ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต เป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียร มีความคิดสร้างสรรค์อยู่เสมอ พุดจาสุภาพ เรียบร้อย เคารพและนับถือคุณครูผู้ใหญ่ที่มีวิทยุฒิสงกว่าเสมอ การแต่งกายสะอาดเรียบร้อยตามกาลเทศะ เป็นครูผู้เป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่ศิษย์ในด้านบุคลิกภาพ 2) ด้านองค์ความรู้ ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต เป็นผู้ที่ยึดพร้อมด้วยความรู้ เต็มเปี่ยมไปด้วยองค์ความรู้ที่ได้สืบทอดมาอย่างมากมาย ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ สามารถปฏิบัติเครื่องดนตรีได้ทุกชนิดทั้งในวงปี่พาทย์ไทย และมอญ นอกจากนี้ท่านยังมีความสามารถในด้านการประพันธ์เพลง ประพันธ์ทางเพลง และประพันธ์เพลงเดี่ยวทุกเครื่องมือ 3) ด้านการสอน เป็นครูผู้ที่มีจิตใจเมตตา กรุณาต่อผู้เรียน ใส่ใจในด้านเนื้อหาของการเรียนการสอน สามารถอธิบายเทคนิคต่าง ๆ สาธิตเป็นตัวอย่าง และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน สามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาในการสอนให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน 4) ด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้มีสัมมาคารวะ มีความเมตตา กรุณาต่อลูกศิษย์ มีความกตัญญูต่อบุพการี และครู อาจารย์ มีความนอบน้อมถ่อมตนต่อครูผู้มั่งวูฒิ และคุณวุฒิสงกว่า เป็นครูผู้ยึดมั่นในการปฏิบัติแต่สิ่งดี มีคุณธรรม จริยธรรม

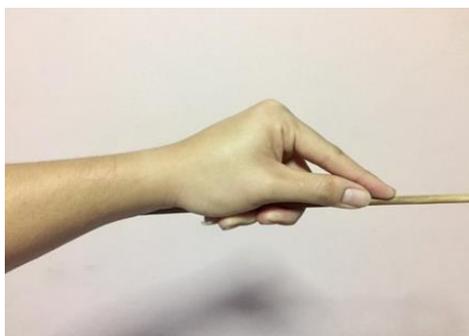
3.2 ด้านผู้เรียน จากการศึกษา พบว่า สามารถแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การคัดเลือกและการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียน ใช้วิธีการสังเกตบุคลิกภาพ และทักษะการบรรเลงระนาดเอกในเบื้องต้น 2) ทักษะการบรรเลงระนาดเอกของผู้เรียนในเบื้องต้น ก่อนเรียนพบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ มีพื้นฐานการบรรเลงระนาดเอกมาแล้วในระดับพื้นฐาน หลังเรียนพบว่า ผู้เรียนสามารถปฏิบัติทักษะระนาดเอกขั้นสูงได้ 3) คุณลักษณะของผู้เรียน พบว่ามีผู้เรียนที่เป็นทั้งบุตรหลานของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต และมีผู้เรียนที่ไม่ใช่บุตรหลานของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต

โดยผู้เรียนทุกคนเป็นผู้ที่มีความเอาใจใส่ ชยัน อดทน มีบุคลิกภาพที่เรียบร้อย มีความรับผิดชอบต่อนโยบายในการเรียน และ มีความเสียสละ นอกจากนี้ผู้เรียนยังมีบทบาทในการสืบทอดองค์ความรู้ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต

3.3. ด้านกระบวนการการถ่ายทอด จากการศึกษ พบว่า สามารถแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่

3.3.1 การรับเป็นลูกศิษย์ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ท่านจะคำนึงถึงความตั้งใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ท่านจะรับลูกศิษย์แบบเรียบง่าย เมื่อรับเข้าเป็นศิษย์แล้ว ท่านจะเอาใจใส่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านดนตรี อย่างเต็มความสามารถ “ในเรื่องของการรับเด็กเป็นลูกศิษย์คนนึง ไม่ได้มีพิธีรีตองอะไรมากนัก แค่เป็นเด็กที่สนใจเรียน และจะดีที่สุดในคือควรมีพื้นฐานมีอยู่แล้ว ซึ่งจะสะดวกต่อการเรียนในขั้นตอนต่อไป” (สืบศักดิ์ ดุริยประณีต, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2564) การรับเข้ามาเป็นลูกศิษย์ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต นั้น ไม่มีการรับขั้นกั้นล ดอกไม้ ฐูปเทียน เป็นการรับศิษย์แบบเรียบง่าย ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ท่านเป็นผู้ที่มีความเมตตาสูง ใครที่มาฝากเรียนกับครู ก็จะรับไว้ ทุกคน โดยไม่มีข้อแม้อะไรทั้งสิ้น ลูกศิษย์คนไหนที่ไม่มีเงินเข้ามาเรียนกับครู ครูท่านก็จะเต็มใจสอนให้ โดยไม่ได้ คิดเงินแม้แต่หน่วยเดียว ใครที่อยากเรียนจริง ๆ ท่านก็จะสอนโดยไม่คำนึงถึงผลตอบแทน “ผมเป็นเด็กคนหนึ่งที่โชคดีมาก ในขณะนั้นประมาณปี พ.ศ.2550 ตอนที่ผมยังเรียนอยู่ชั้นกลางที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ คุณครูแผล (จำลอง ม่วงท้วม) ท่านฝากผมมา เรียนกับครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต เพื่อที่จะทำการศึกษาเพลงเดี่ยว ในขณะนั้น ผมไม่มีเงินเรียน แต่คุณครูท่านก็ยินดีต่อเพลงเดี่ยว ต่าง ๆ ให้ผมด้วยความเต็มใจ” (พรสวรรค์ พุกเจริญ, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2564)

3.3.2 ลักษณะการจับไม้ตีระนาดเอก และทำนองตีระนาดเอก การจับไม้ตีระนาดเอกตามแนวทาง ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตนั้น ท่านจะปลุกฝังให้ลูกศิษย์จับไม้ตีระนาดเอกแบบปากกาโดยเฉพาะ ให้นิ้วสัมผัสกับก้านไม้ตีทุกนิ้ว และกำไม้ตีให้แน่นอยู่เสมอ โดยท่านให้ความเห็นว่า การจับไม้ตีระนาดเอกแบบปากกา เป็นท่าที่สมบูรณ์ที่สุดในอุดมคติของท่าน เนื่องจาก การจับไม้ตีระนาดเอกแบบปากกา จะส่งผลให้การบรรเลงระนาดเอกนั้นมีประสิทธิภาพมากที่สุด เช่น ในด้านของการสร้างเสียงระนาดเอกในลักษณะต่าง ๆ ในด้านการสร้างแนวความเร็วในการบรรเลงระนาดเอก เป็นต้น

ภาพที่ 5 การจับไม้ตีระนาดเอก แบบปากกา

(ที่มา: ปิติกร เทียนเงิน, 5 ตุลาคม 2564)

สำหรับวิธีการนั่งตีระนาดเอกตามแนวทางของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตนั้น จะเริ่มจากการให้หัดนั่งขัดสมาธิ แล้วสอดเท้าขวาเข้าไปใต้รางระนาดเอก โดยให้ลำตัวหันเข้าหาระนาดเอกในจุดกึ่งกลาง นั่งหน้าตรง หลังตรง แขน และศอกแนบชิดลำตัวในลักษณะท่าทางที่สบายเป็นธรรมชาติ ไม่กางศอกออกจากลำตัวมากเกินไป หัวไหล่

และแขนต้องตั้งฉาก วางระดับสายตาให้อยู่ที่กึ่งกลางของระนาดเอก พร้อมกับจัดระเบียบร่างกายสรีระให้สง่าผ่าเผย สวยงาม ให้สมกับเป็นผู้นำวง

ภาพที่ 6 ทำนั่งตีระนาดเอก

(ที่มา: วุฒิพงศ์ เถาลัดดา , 16 ตุลาคม 2564)

3.3.3 การฝึกทักษะต่าง ๆ ของการตีระนาดเอกในแบบฉบับครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ท่านจะให้ความสำคัญกับกฎวิธีการตีระนาดเอกทุกรูปแบบ ได้แก่ การตีคู่ 8 การตีสะเดาะ การตีสะบัด การตีรว การตีคาบลูกคาบดอก การตีชัย รวมไปถึงการไล่วระนาดเอกเพื่อสะสมกำลังในการบรรเลง โดยท่านจะคอยกำกับในการฝึกฝนอย่างเข้มงวด และมักจะให้ลูกศิษย์ทุกคนนำวิธีการฝึกฝนต่าง ๆ กลับไปฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง “คนที่เรียนระนาดกับผม ต้องตีให้ได้ทุกอย่างก่อนที่จะได้รับการถ่ายทอดเพลงเดี่ยว การตีสะเดาะ การตีสะบัด การตีรว คาบลูกคาบดอก การตีชัย ทักษะพวกนี้เป็นทักษะที่นักเรียนต้องมี” (สืบศักดิ์ ดุริยประณีต, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2564) ทักษะการตีระนาดเอกด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมา ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต จะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และจะฝึกให้ลูกศิษย์ทุกคนปฏิบัติให้ได้ เนื่องจากทักษะต่าง ๆ นั้นมีความสำคัญต่อการตีระนาดเอกในขั้นสูง ลูกศิษย์คนใดที่ไม่ฝึกตามที่ครูบอกก็ จะไม่สามารถต่อเพลงเดี่ยวให้ได้ เนื่องจากเพลงเดี่ยวเป็นเพลงที่ต้องใช้เทคนิคขั้นสูงในการตีระนาดเอก ต้องใช้ความพยายามในการฝึกฝนเป็นอย่างมาก ต้องมีความอดทน และมีความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง

3.3.4 การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกด้วยเพลงมุล่ง และเพลงสาธูการ ในขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ประกอบไปด้วยวิธีการไล่วระนาดเอก และ วิธีการแปรทำนองของระนาดเอก มีลูกศิษย์ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตอยู่ในจำนวนไม่กี่คนที่ได้ต่อเพลงมุล่ง และ เพลงสาธูการทั้งสองเพลง อาจจะมีบางคนได้ร่ำเรียนแค่เพลงใดเพลงหนึ่งเท่านั้น หรือ อาจจะมีลูกศิษย์ที่ไม่ได้เรียนเพลงทั้งสองเพลงเลยก็มี ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง ได้แก่ ความเหมาะสมของผู้เรียน ความสามารถของผู้เรียน ความกระตือรือร้น หรือความเอาใจใส่ของผู้เรียนแต่ละคนที่แตกต่างกัน จึงทำให้ดุลพินิจการเลือกถ่ายทอดเพลงต่าง ๆ ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต มีความแตกต่างกันไปด้วย ผู้เรียนที่มีความเอาใจใส่ประพฤติปฏิบัติตนดีก็ จะได้รับการถ่ายทอดทั้ง 2 เพลง “ใครที่ได้เรียนกับผม ก่อนจะเข้าสู่บทเรียนในการต่อเพลงต่าง ๆ หรือเพลงเดี่ยว ต้องผ่านการฝึกฝนวิธีการตีระนาดเอกขั้นตอนต่าง ๆ มาพอสมควร ผ่านการไล่วระนาดเอกมาแล้วในจุด ๆ หนึ่ง ในขั้นตอนการไล่วระนาดเอกด้วยเพลงมุล่งนั้น ผมจะบังคับให้ไล่วระนาดเอกด้วยเพลงมุล่งขึ้นเดียวโดยพร้อมเพรียงกัน โดยผมจะเป็นผู้กำหนดจังหวะกำกับแนวไล้ให้เอง เริ่มแรกนั้น จะตั้งแนวในระดับปานกลาง ให้เริ่มไล่และรักษาความเร็วนั้นให้ได้ระยะเวลาประมาณหนึ่ง (ประมาณ 30 นาที) พอสังเกตว่าแนวเริ่มตั้งมือขึ้นไปเรื่อย ๆ ผมก็จะให้ชะยั้แนวให้เร็วขึ้นไปอีก ต้องใช้ความพยายาม และใช้ความอดทนเป็นอย่างสูง และต้องฝืนมือไล่วระนาดให้จบโดยพร้อมเพรียงกัน” (สืบศักดิ์ ดุริยประณีต, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2564)

กระบวนการถ่ายทอดเพลงมุล่ง และกระบวนการไล่ระนาดเอกด้วยเพลงมุล่งนั้นเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากลูกศิษย์หรือผู้เรียนจะได้ต่อเพลงแล้ว ต้องนำกระบวนการต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาฝึกฝนด้วยตนเอง อีกทั้ง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ หรือความพยายามของผู้เรียนเพื่อยกระดับความสามารถของตนเองให้เพิ่มขึ้นไปอีก ดังนั้นในขั้นตอนนี้ ความสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดก็คือ เพลงมุล่งใช้สำหรับฝึกฝน ฝึกความอดทน และสั่งสมพลังกำลังให้เพิ่มมากขึ้น เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนระนาดเอก

การถ่ายทอดทางระนาดเอกด้วยเพลงสาธการ ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะต้องผ่านการต่อเพลงชุดโหมโรงเช้า (ทำนองหลัก) มาก่อนแล้ว ครูสืบทัดดี ดุริยประณีต ถึงจะต่อทางระนาดเอกเพลงสาธการให้ ในขั้นตอนนี้ ถือว่าเป็นขั้นตอนการถ่ายทอดระนาดเอกที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากระนาดเอกนั้น เป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนอง วิธีการแปรกลอนระนาดจึงถือเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งของวิธีการตีระนาดเอก ทางระนาดเอกเพลงสาธการนี้ จึงเป็นองค์ความรู้ทางดนตรีที่สำคัญ และเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่า เนื่องจากทางระนาดเอกในเพลงสาธการนั้น เป็นต้นแบบ และเป็นแนวทางของการแปรทางระนาดเอกได้อีกหลายเพลง ผู้เรียนสามารถนำทางระนาดเอกเพลงสาธการมาเป็นแบบอย่าง และนำไปพัฒนาในการคิดกลอนระนาดเอกเพื่อผูกเป็นสำนวนกลอนระนาดเอกในเพลงอื่น ๆ ได้อีกมากมาย

3.3.5 การถ่ายทอดเพลงประเภทเสภา และเพลงเกร็ดอื่น ๆ ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำหรับการศึกษาเพลงในประเภท ต่าง ๆ ดังนั้นการเลือกถ่ายทอดเพลงให้กับลูกศิษย์นั้น ครูสืบทัดดีมักจะถ่ายทอดบทเพลงในประเภทต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในเวลานั้น อย่างเช่นเวลานั้น มีการบรรเลงดนตรีไทยในรูปแบบของวงปี่พาทย์เสภา ครูสืบทัดดีก็จะต่อเพลงประเภทเพลงเสภาให้ หรือในขณะนั้นกำลังจะมีการบรรเลงปี่พาทย์นางหงส์ตามงานต่าง ๆ ท่านก็จะถ่ายทอดเพลงเรื่องนางหงส์ให้ ตามสถานการณ์ปัจจุบัน และ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูสืบทัดดี ดุริยประณีต ในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนสำคัญสำหรับคนระนาด ที่ได้มีโอกาสรับการถ่ายทอดกระบวนการตีระนาดเอกในบทเพลงต่าง ๆ องค์ความรู้ทั้งหลายนั้นเป็นอัตลักษณ์ของสำนักบ้านดุริยประณีตอย่างแท้จริง “สมัยผมเรียนปริญญาตรีที่ครุศาสตร์จุฬาฯ ผมมีโอกาสได้ตีระนาดเอกวงปี่พาทย์เสภาในคอนเสิร์ตครุศาสตร์ จุฬาฯ ในขณะนั้น เพลงสุรินทราหู เภา แต่ครูท่านเรียกสุริน อินเตอร์ (เพราะมีหลายภาษา) ท่านแต่งเอง ครูสืบทัดดีเป็นผู้ปรับวง กระบวนการตีระนาดต่าง ๆ มีความหลากหลาย มีความงดงามมาก ๆ ผมโดนบังคับให้ไล่ระนาดทุกวันก่อนที่จะขึ้นแสดง ผลลัพธ์มันออกมาเนียนดีมาก ๆ ” (วุฒิพงศ์ เถาลัดดา, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2564) ยังมีลูกศิษย์อีกหนึ่งท่านที่ได้รับการถ่ายทอดกลวิธี การตีระนาดเอกในเพลงประเภทเพลงเรื่องนางหงส์ “วิธีการตีระนาดเอกที่ผมได้รับการถ่ายทอดมาจะเป็นการบรรเลงเพลงเรื่องนางหงส์ คุณครูท่านจะเป็นผู้ชี้แนะ และปรับเรื่องการใช้กลอนระนาดเอก รวมไปถึงกลวิธีการต่าง ๆ ให้ ทุกวันนี้ผมยังใช้แนวทางที่ครูท่านได้ถ่ายทอดให้มาใช้ในการบรรเลงในงานต่าง ๆ อยู่เสมอ” (ชงทอง สุวรรณะ, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2564) ในขั้นตอนนี้ เป็นการเรียนรู้วิธีการตีระนาดเอกในเพลงประเภทต่าง ๆ เช่น เพลงเสภา เพลงนางหงส์ เพลงมอญต่าง ๆ และเพลงเกร็ดอื่น ๆ กระบวนการถ่ายทอดการตีระนาดเอกของครูสืบทัดดี ดุริยประณีต ในขั้นตอนนี้ จะมีความสัมพันธ์ และ เชื่อมโยงกับขั้นตอนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกในขั้นตอนนี้ ๆ รวมอยู่ด้วย ผู้เรียนกับผู้ถ่ายทอดจะปฏิบัติไปด้วยกันอย่างมีความสัมพันธ์ และ สอดคล้องกัน

3.3.6 การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกด้วยเพลงเดี่ยว เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เข้มข้นที่สุด เพราะเพลงเดี่ยวระนาดเอกที่ครูสืบทัดดี ดุริยประณีตถ่ายทอดให้ นั้น เป็นเพลงเดี่ยวที่มีความยาก และแฝงไปด้วยกลวิธีการตีระนาดเอกทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการตีสำนวนกลอนในทางพื่นคู่ 8 การตีสะตะ การตีสะบัด การตีขี้ การตีรวคาบลูกคาบดอก โดยในแต่ละเพลงเดี่ยวระนาดเอกที่ครูสืบทัดดี ดุริยประณีตถ่ายทอดให้ นั้น มักจะมีลเม็ดที่เป็นเอกลักษณ์ของครูสืบทัดดี ดุริยประณีต และมีเอกลักษณ์ของสำนักดุริยประณีตอยู่หลากหลายสำนวน

“เดี่ยวระนาดเอก ต้องมีความยาก เพราะมันเป็นเพลงเดี่ยวเพื่อโชว์ฝีมือ มีหลายเดี่ยวที่เป็นของเก่า แต่มีหลายเดี่ยวที่ผมทำขึ้นมาใหม่ เพราะเด็กแต่ละคนศักยภาพไม่เหมือนกัน บางคนตีลูกสะบัด สะเดาะไม้ดี ผมก็จะปรับเปลี่ยนวิธีการต่อเพลงให้ใหม่ ผมจะสังเกตว่าใครถนัดอย่างไร ก็จะต่อไปตามความสามารถของผู้เรียน เดี่ยวระนาดเอกก็จะมีหลายเพลงที่ผมต่อให้กับลูกศิษย์ เช่น แขกมอญ สารธินารายณ์แปลงรูป พญารำพึง พญาโคก สุดสงวน สุรินทรารุห์ ต่อยรูป เชิดนอก จีนขลุ่ย พอใครต่อเดี่ยวได้หลายเพลงแล้ว มีความเอาใจใส่ มีความขยันหมั่นเพียร ผมก็จะต่อเพลงเดี่ยวสำคัญให้ ก็คือทยอยเดี่ยว และกราวโน” (สืบศักดิ์ ดุริยประณีต, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2564)

“สมัยที่ผมมาเรียนใหม่ ๆ ผมมีพื้นฐานการตีระนาดเอกมาแล้วพอสมควร ผมมีโอกาสได้ต่อเพลงเดี่ยวกับครูเจี๊ยบ (สืบศักดิ์ ดุริยประณีต) หลายเพลงด้วยกัน เพลงแรกที่ผมได้ต่อก็คือ เพลงเดี่ยวพญารำพึง ในสมัยนั้น ต่อกันหลายคน เกือบสิบกว่าปีแล้ว แล้วต่อมาก็ได้ต่อเพลงเดี่ยวแขกมอญ เพลงเดี่ยวพญาโคก เพลงเดี่ยวสุรินทรารุห์ แต่ละเพลงเดี่ยวนั้น ลูกสะบัด และลูกขยี้หินเหลือเกิน ยากมาก ๆ ลูกรัวคาบลูกคาบดอกอีก ผมต้องใช้เวลาฝึกฝนเป็นอย่างมากกว่าจะทำได้ ผมจำความรู้สึกตอนนั้นได้ดี” (พรสวรรค์ พุกเจริญ, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2564)

“ตอนนั้นผมยังเรียนมัธยมอยู่ มีรุ่นพี่ผมท่านหนึ่งฝากมาร่ำเรียนกับคุณครู ผมได้เห็น และได้สัมผัสกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการถ่ายทอดระนาดเอกของครูเจี๊ยบ (สืบศักดิ์ ดุริยประณีต) มาพอสมควร ตอนแรกนั้นผมจำได้ว่าเพลงเดี่ยวระนาดเอกเพลงแรกของผมก็คือเพลงเดี่ยวทะแย สามชั้น มันเป็นเพลงเดี่ยวระนาดเอกเพลงแรกของผมที่ครูได้ถ่ายทอดให้ มีความยากพอสมควร ผมต้องฝึกฝนเข้าไป ซ้ำมาอยู่หลายวัน หลายอาทิตย์ จนครูท่านเห็นสมควรว่าผมตีเดี่ยวทะแยได้คล่องแล้ว ครูท่านจึงต่อเดี่ยวใหม่ให้กับผม” (ชงทอง สุวรรณะ, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2564)

“ทางเดี่ยวของครู ไม่ค่อยเหมือนใคร สำหรับผมบางสำนวนบางลูกยังตีไม่ได้ตีเท่าที่ควร เพราะมันยากมาก ๆ ผมต่อมาหลายเดี่ยวเหมือนกัน และก็เก็บไว้ในความทรงจำ และก็ไฟล์เสียง เพราะผมไม่มีโอกาสได้ใช้เท่าไรแล้ว” (วุฒิพงศ์ เถาลัดดา, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2564)

นอกจากเพลงเดี่ยวระนาดเอก ที่ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ได้ถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ มีกระบวนการบรรเลงที่มีความยากแล้วนั้น วิธีฝึกฝนนั้นมีความยากยิ่งกว่า เพราะเป็นสิ่งที่เหล่าผู้ที่ได้รู้เรียนไปนั้น ต้องกลับไปฝึกฝน เพื่อปฏิบัติให้ได้ นอกจากนี้

กระบวนการต่อเพลงเดี่ยวระนาดเอกของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ยังแฝงด้วยนัยยะสำคัญต่าง ๆ และมีประเด็นต่าง ๆ ที่มีคุณค่า มีความน่าสนใจ ควรค่าแก่การศึกษาต่อไปในภายภาคหน้าเป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 7 การถ่ายทอดการบรรเลงเดี่ยวระนาดเอก

(ที่มา: ปิติกร เทียนจีน , 5 ตุลาคม 2564)

3.4 ด้านการพัฒนาสุนทรียภาพแก่ลูกศิษย์ ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต มีกระบวนการพัฒนาสุนทรียภาพให้แก่ลูกศิษย์ โดยมีประเด็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) การถ่ายทอดให้ผู้เรียนเข้าใจในบทเพลง ครูสืบศักดิ์มักจะชี้้นำให้ลูกศิษย์หรือผู้เรียน ทำความเข้าใจกับโครงสร้างของเพลง องค์ประกอบของบทเพลงต่างๆ บริบทของเพลงต่าง ๆ ก่อนที่จะปฏิบัติในเพลงนั้น ๆ ทำให้ผู้เรียน มีความเข้าใจรสทางดนตรีจนเกิดความงามทางความรู้สึก 2) สอนให้ลูกศิษย์ใช้โสตทักษะ และใช้ใจสัมผัสเสียงต่าง ๆ ของดนตรีอย่างมีสมาธิ แน่วแน่ จนสามารถจดจำทำนองของเพลง รวมไปถึงสามารถแยกแยะเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของทำนองเพลง หรือเอกลักษณ์ของสำนวนเพลงต่าง ๆ ได้ ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจถึงสุนทรียรสทางดนตรี 3) สอนให้ลูกศิษย์นำวิชาการทางดนตรีที่ได้รับการถ่ายทอดไปนั้น มาปรับประยุกต์ใช้เป็นแบบฉบับของตนเอง โดยไม่ปิดกั้น และให้อิสระทางความคิดในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพราะดนตรีจะเล่นให้เพราะได้ ต้องเล่นด้วยสุนทรียรสที่เกิดความเข้าใจของผู้เรียน โดยสามารถทำได้จากการเรียนรู้ ฟังฝน และพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเอง

4. บทสรุป

บทความวิชาการเรื่องการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอถึงความรู้ความเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกในทุกขั้นตอน เมื่อผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจถึงการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตแล้วนั้น สามารถสรุปได้ 4 ประเด็น ดังนี้

4.1.ด้านผู้สอน ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต มีคุณลักษณะของความเป็นครู ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบุคลิกภาพ พุดจาสุภาพ เรียบร้อย เคารพและนับถือคุณครูผู้ใหญ่ที่มีวิญญูฒิสงกว่าเสมอ การแต่งกายสะอาดเรียบร้อยตามกาลเทศะ เป็นครูผู้เป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่ศิษย์ในด้านบุคลิกภาพ 2) ด้านองค์ความรู้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้ เต็มเปี่ยมไปด้วยองค์ความรู้ทางด้านดนตรีไทย 3) ด้านการสอน เป็นครูผู้ที่มีจิตใจเมตตา กรุณาต่อผู้เรียน เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน สามารถ

ปรับเปลี่ยนเนื้อหาในการสอนให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน 4) ด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นผู้ที่สืบทอดมาจากรุ่น มีความเมตตา กรุณาต่อลูกศิษย์ มีความกตัญญูต่อบุพการี และครู อาจารย์ เป็นครูผู้ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม

4.2.ด้านผู้เรียน พบว่า สามารถแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การคัดเลือก และการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียน ใช้วิธีการสังเกตบุคลิกภาพ และทักษะการบรรเลงระนาดเอกในเบื้องต้น 2) ทักษะการบรรเลงระนาดเอกของผู้เรียนเบื้องต้น ก่อนเรียนพบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ มีพื้นฐานการบรรเลงระนาดเอกมาแล้วในระดับพื้นฐาน หลังเรียนพบว่า ผู้เรียนสามารถปฏิบัติทักษะระนาดเอกขั้นสูงได้ 3) คุณลักษณะของผู้เรียน พบว่า มีผู้เรียนที่เป็นทั้งบุตรหลานของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต และมีผู้เรียนที่ไม่ใช่บุตรหลานของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต โดยผู้เรียนทุกคนเป็นผู้ที่มีความเอาใจใส่ ชยัน อดทน มีบุคลิกภาพที่เรียบร้อย มีความรับผิดชอบต่อนเนื้อหาในการเรียน และ มีความเสียสละ นอกจากนี้ผู้เรียนยังมีบทบาทในการสืบทอดองค์ความรู้ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต

4.3.ด้านกระบวนการถ่ายทอด จากการศึกษา พบว่า สามารถแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่

1) การรับเป็นลูกศิษย์ การรับเข้ามาเป็นลูกศิษย์ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต นั้น ไม่มีพิธีขั้นตอนตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ กล่าวคือ ไม่มีการรับขันกำนล ดอกไม้ ธูปเทียน เป็นการรับศิษย์แบบเรียบง่าย ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ท่านเป็นผู้ที่มีความเมตตาสูง ใครที่มาฝากเรียนกับครู ก็จะได้รับไว้ทุกคน โดยไม่มีข้อแม้อะไรทั้งสิ้น ลูกศิษย์คนไหนที่มีความตั้งใจจริงแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ครูท่านก็จะเต็มใจสอนให้ โดยไม่คิดค่าตอบแทน ในขั้นตอนนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความเมตตา กรุณาที่ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตมีต่อลูกศิษย์อย่างแท้จริง

2) ลักษณะการจับไม้ตีระนาดเอก และท่านั่งตีระนาดเอกตามแนวทางของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตนั้น ท่านจะให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบร่างกายเป็นสำคัญ โดยท่านจะให้จับไม้ตีระนาดเอกแบบปากกา โดยมีความเห็นว่าท่าจับไม้ตีระนาดเอกแบบปากกานั้นเป็นท่าที่สมบูรณ์ที่สุด และสามารถแสดงศักยภาพในการตีระนาดเอกได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ส่วนวิธีการนั่งตีระนาดเอกตามแนวทางของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตนั้น จะเริ่มจากการให้หัดนั่งขัดสมาธิ แล้วสอดเท้าขวาเข้าไปใต้รางระนาดเอก โดยให้ลำตัวหันเข้าหาระนาดเอกในจุดกึ่งกลาง นั่งหน้าตรง หลังตรง แขน และศอกแนบชิดลำตัวในลักษณะท่าทางที่สบายเป็นธรรมชาติ ไม่กางศอกออกจากลำตัวมากเกินไป หัวไหล่ และแขนต้องตั้งฉาก วางระดับสายตาให้อยู่ที่กึ่งกลางของระนาดเอก แสดงให้เห็นว่า ท่านเน้นในเรื่องของการจัดระเบียบร่างกายเพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดีในการบรรเลงระนาดเอกด้วย

3) การฝึกทักษะต่าง ๆ ของการตีระนาดเอก ได้แก่ การตีคู่ 8 การตีสะเดาะ การตีสะบัด การตีรัว การตีคาบลูกคาบดอก การตีชัย ทักษะการตีระนาดเอกด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมา ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต จะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และจะฝึกบังคับให้ลูกศิษย์ทุกคนปฏิบัติให้ได้ เนื่องจากทักษะต่าง ๆ นั้นมีความสำคัญต่อการตีระนาดเอกในขั้นสูงต่อไป สิ่งสำคัญของกระบวนการฝึกทักษะต่าง ๆ ของการตีระนาดเอกของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตนั้น ท่านจะมุ่งเน้นถึงความสมบูรณ์ของเสียงระนาดเอกเป็นสำคัญ

4) การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกด้วยเพลงมุล่ง และเพลงสาธูการ กระบวนการถ่ายทอดทางระนาดเอก เพลงมุล่ง เป็นกระบวนการของการฝึกไล่ระนาดเอก ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เอาไว้ใช้สำหรับฝึกฝนความอดทน และสั่งสมพลังกำลังให้เพิ่มมากขึ้น ถือว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนระนาดเอก ส่วนการถ่ายทอดทางระนาดเอกด้วยเพลงสาธูการ มีนัยยะสำคัญคือ ท่านให้ทางระนาดเอกเพลงสาธูการเป็นต้นแบบ เพื่อเป็นแนวทางของการแปรทางระนาดเอกในเพลงอื่น ๆ ผู้เรียนสามารถนำทางระนาดเอกเพลงสาธูการมาเป็นแบบอย่าง และนำไปพัฒนาในการฝึกฝน ฝึกคิด

วิเคราะห์ เพื่อผู้เป็นสำนวนกลอนระนาดเอกในเพลงอื่น ๆ ได้อีกมากมาย ทางระนาดเอกทั้งสองเพลงนี้ จึงจัดว่าเป็นเพลงที่เป็นต้นแบบของการฝึกฝนเพื่อพัฒนาฝีมือของผู้เรียน

5) การถ่ายทอดเพลงประเภทเสภา และเพลงเกร็ดอื่น ๆ ในขั้นตอนนี้ เป็นการเรียนรู้วิธีการตีระนาดเอกในเพลงประเภทต่าง ๆ ทั้งในเรื่องเพลงเสภา เพลงนางหงส์ เพลงมอญต่าง ๆ และเพลงเกร็ดอื่น ๆ กระบวนการถ่ายทอดการตีระนาดเอกของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ในขั้นตอนนี้ จะมีความสัมพันธ์ และเชื่อมโยงกับขั้นตอนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกในขั้นตอนนี้ รวมอยู่ด้วย นับเป็นการเรียนรู้บทเพลงต่าง ๆ อย่างคนระนาดเอกมืออาชีพ

6) การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกด้วยเพลงเดี่ยว เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เข้มข้นที่สุด เพราะเพลงเดี่ยวระนาดเอกที่ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตถ่ายทอดให้ นั้น เป็นเพลงเดี่ยวที่มีความยาก และแฝงไปด้วยกลวิธีการตีระนาดเอกทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการตีสำนวนกลอนในทางพืด 8 การตีสะเตาะ การตีสะบัด การตีขี้ การตีรวบคาบลูกคาบดอก โดยในแต่ละเพลงเดี่ยวระนาดเอกที่ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตถ่ายทอดให้ นั้น มักจะมีกลวิธีการบรรเลงที่เป็นเอกลักษณ์ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต และมีเอกลักษณ์ของสำนักดุริยประณีตอยู่หลากหลายสำนวน นอกจากเพลงเดี่ยวระนาดเอก ที่ครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ได้ถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ และมีกระบวนการบรรเลงที่มีความยากแล้วนั้น แต่วิธีฝึกฝนนั้นก็กลับมีความยากยิ่งกว่า เพราะเป็นสิ่งที่เหล่าผู้ที่ได้รำเรียนไปนั้น ต้องกลับไปฝึกฝน เพื่อปฏิบัติให้ได้

4.4 ด้านการพัฒนาสุนทรียภาพ ด้านการพัฒนาสุนทรียภาพแก่ลูกศิษย์ ของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ท่านจะมีกระบวนการพัฒนาสุนทรียภาพให้แก่ลูกศิษย์โดยสรุปได้ประเด็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) การถ่ายทอดให้ผู้เรียนเข้าใจในบทเพลง ครูสืบศักดิ์มักจะชี้แนะให้ลูกศิษย์หรือผู้เรียน ทำความเข้าใจกับโครงสร้างของเพลง องค์ประกอบของบทเพลงต่าง ๆ บริบทของเพลงต่าง ๆ ก่อนที่จะปฏิบัติในเพลงนั้น ๆ ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงทางดนตรีจนเกิดความงามทางความรู้สึก 2) สอนให้ลูกศิษย์ใช้ไสตท์ทักซ์ และใช้ใจสัมผัสเสียงต่าง ๆ ของดนตรีอย่างมีสมาธิ แน่วแน่ จนสามารถจดจำทำนองของเพลง รวมไปถึงสามารถแยกแยะเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของทำนองเพลง หรือเอกลักษณ์ของสำนวนเพลงต่าง ๆ ได้ ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจถึงสุนทรียรสทางดนตรี 3) สอนให้ลูกศิษย์นำวิชาการทางดนตรีที่ได้รับการถ่ายทอดไปนั้น มาปรับประยุกต์ใช้เป็นแบบฉบับของตนเอง โดยไม่ปิดกั้น และให้อิสระทางความคิดในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพราะดนตรีจะเล่นให้เพราะได้ ต้องเล่นด้วยสุนทรียรสที่เกิดความเข้าใจของผู้เรียน โดยสามารถทำได้จากการเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเอง

5. สรุป

จากบทความที่ผู้เขียนได้ศึกษารวบรวมข้อมูลและได้วิเคราะห์ สังเคราะห์มาแล้วนั้น พบว่าบทความฉบับนี้เป็นเพียงแนวทางการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีตเท่านั้น อย่างไรก็ตามดนตรีไทยที่เป็นวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาติ อันต้องมีความเกี่ยวข้องว่าด้วยเรื่องของความรู้สึกถึงสุนทรียศาสตร์เป็นสำคัญ ในส่วนนี้ ผู้เขียนเพียงได้รวบรวมแนวทางในการฝึกปฏิบัติไว้เท่านั้น หากผู้เขียนมีโอกาส หรือมีผู้สนใจที่จะศึกษาค้นคว้า และ พร้อมจะนำเสนอหลักการบรรเลงระนาดเอกขั้นสูงอันว่าด้วยเรื่อง “อัตลักษณ์การเดี่ยวระนาดเอกของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต” ผู้เขียนเห็นว่าสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะนำเสนอในรูปแบบงานวิชาการในโอกาสต่อไป ผู้เขียนเล็งเห็นถึงความสำคัญเป็นอย่างยิ่งว่าการเขียนบทความวิชาการเรื่องการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาดนตรีไทย ในศาสตร์ของการบรรเลงระนาดเอกไม่มากนักน้อย อันจะส่งผลก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานการบรรเลงระนาดเอกในขั้นสูงต่อไป สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต ที่ช่วยคลายปัญหาที่ผู้เขียนเกิดข้อสงสัย ตลอดจนคอยให้ความรู้ปลุกฝัง ทั้งการสืบทอดสรรพวิชาระนาดเอกของสำนักบ้านดุริยประณีตเสมอมา และอีกทั้งยังมีส่วนในการชี้แนะแนวทางในการเขียนบทความวิชาการฉบับนี้จนสำเร็จ ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และคอยช่วยเหลือ ผลักดัน คอยให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลอันมีประโยชน์ต่อการเขียนบทความวิชาการฉบับนี้เสมอมา ขอขอบคุณเพื่อน พี่น้อง ร่วมสำนักบ้านดุริยประณีต นายวุฒิพงศ์ เถา

ลัดดา นายพรสวรรค์ พุกเจริญ และนายชงทอง สุวรรณะ ที่กรุณาให้คำสัมภาษณ์การถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกตามแนวทางของครูสืบศักดิ์ ดุริยประณีต อนึ่ง หากประโยชน์ที่เกิดจากบทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนขออุทิศผลบุญอันเป็นกุศลแด่ครูเทพสังคีตอาจารย์ทุกองค์ ครูสุข ดุริยประณีต หม่อมหลวงสุรภัย์ สวัสดิกุล ครูสมชาย ดุริยประณีต ครูสุดจิตต์ ดุริยประณีต ตลอดจนครูอาจารย์ทางดนตรีไทยทุกท่าน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการฉบับนี้

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2555). **สังคีตศิลป์ในศาสนสมเด็จ เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.
- ณรงค์ เขียนทองกุล. (2539). **กรณีศึกษาบ้านบางลำภู**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จงทอง สุวรรณะ. **ครูดนตรีไทย โรงเรียนสาธิตบางนา**. (2564, 12 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- นามานุกรมศิลปเพลงไทยในรอบ 220 ปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์. (2532). กรุงเทพฯ : รักรัศสิปป.
- พรสวรรค์ พุกเจริญ. **ครูดนตรีโรงเรียนพาทย์กุลการดนตรี**. (2564, 12 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- วุฒิพงศ์ เถาลัดดา. **พนักงานวิเคราะห์ ธนาคารกรุงเทพฯ**. (2564, 16 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- สืบศักดิ์ ดุริยประณีต. **ข้าราชการบำนาญ กรมประชาสัมพันธ์**. (2564, 16 ตุลาคม). สัมภาษณ์.